anyagaink közé. Úgy tűnik azonban, továbbképzési anyagaink sorában is funkcionális jelentőségük lehet, annál is inkább, mivel itt nagyon szelíd formában ugyan, de feltűnő határozottsággal történik állásfoglalás azzal a fajta tanítással szemben, mely ex cathedra közöl „előregyártott tudományos igazságokat", viszont minden indok felsoroltatik amellett a gyakorlat mellett, mely aktív módon tanítva, működésbe hozza az összes értelmi képességeket.

Csak ismételni lehetséges és érdemes: a könyv pedagógiai irodalmunk nyeresége és tanulmányozásra méltó alkotás.

NAGY SÁNDOR

N. K. KRUPSZKAJA: AZ ISKOLAI ÖNKORMÁNYZATRÓL

Budapest, Tankönyvkiadó, 1967

A Tankönyvkiadó gondozásában megjelent fenti címet viselő válogatás: az iskolai nevelőmunka egyik nagyon fontos feladatára, a tanulói önkormányzat szerepére, jelentőségére, fejlesztésének szükségességére hívja fel figyelmünket. E kérdés egyik kiemelkedő elmélkedőjének N. K. KRUPSZKAJÁnak a tárgyra vonatkozó tanulmányait adja a hazai pedagógusok kezébe.

Ismeretes, hogy a tanulói önkormányzat megszervezése, annak helyes, nevelői szempontból hasznos és értékes felhasználása régi problémája a nevelési elméletnek és a mindennapi gyakorlati pedagógiai tevékenységnek. Anélkül, hogy e problémának történeti jelentőségét külön méltatnánk, itt inkább csak arra szeretnénk utalni, hogy mind a jelent, mind a jövőt illetően még az eddigieknél is nagyobb gondot kell fordítani az ebben a formában rejlő nevelési lehetőségek kihasználására. Az elmúlt években számtalan cikk, tanulmány, a közelmúltban pedig egy könyv is megjelent s ez utóbbi részletesebben foglalkozik a tanulói önkormányzat megszervezésének elvi és gyakorlati problémáival.[1] Mindezek arra utalnak, hogy intenzívebben kell foglalkoznunk a tanulói önkormányzat szocialista formáinak további kimunkálásával. A változó, fejlődő élet ezen a téren sem tűr meg sablonokat. Ahhoz, hogy a további fejlődést elősegítsük, mindenképpen hasznos, ha a téma történeti fejlődését elemezve dialektikus kapcsolatot teremtünk a szocialista önkormányzat kialakításának útja, legfőbb tanulságai, a jelen lehetőségei és feladatai között. Ehhez a munkához nyújt kitűnő segítséget ez a kis könyv.

A szocialista pedagógia kiváló képviselőinek elméleti munkái és a szovjet pedagógia gyakorlati tapasztalatai alig felmérhető segítséget adtak pedagógiai munkánk szocialista megszervezéséhez. Ezekhez sorakozik az ismertetett munka is, olyan szerzőnek a tollából, aki a szocialista nevelés egyik legjelentősebb előharcosa és kimunkálója volt, s akinek elméleti tevékenysége és útmutatásai nemcsak az útkeresés küzdelmes időszakában, hanem a mai iskolában is értékes segítséget nyújtanak.

E tanulmánygyűjtemény magába foglalja KRUPSZKAJA 1911 és 1938 között az iskolai önkormányzatról írott cikkeit, tanulmányait és beszédeit. Első részében az önkormányzat problémáinak tárgyalásával kapcsolatban felveti a burzsoá iskolákban uralkodó állapotokat. Elemzi ennek az iskolának az ellentmondásait, ezzel kapcsolatban a diáköngyilkosságok okaira mutat rá. Érdekes elemzését adja a TOLSZTOJ iskolájában megvalósított — kétségtelenül jószándékkal indított — gyakorlatnak az iskolai bíróságok működésével kapcsolatban, kiemelve azokat a tényezőket, amelyek az adott szituációban szinte semmi hasznot, hanem mind az egyénnek, mind a közösségnek súlyos, egyes esetekben talán jóvátehetetlen kárt okoztak. (Az iskolai bíróságokról.)

A könyv első részének további fejezeteiben sokoldalú elemzésnek veti alá a burzsoá iskolákban megvalósított önkormányzati formákat. Rámutat arra, hogy ezek a formák nem a tanulók érdekében kerültek elsősorban megvalósításra, hanem egyrészt azért, mert a burzsoá iskola már régen képtelen a régi eszközökkel a fegyelmet fenntartani, s a korszerűség különböző jelszavai alatt létrehozott önkormányzati szervek: iskolai bíróságok, a felnőtt társadalom mintájára létrehozott „alkotmányosdi" játékok elsősorban a pedagógus fegyelmező munkáját könnyítik. S amikor ezek az iskolai önkormányzati szervek átveszik szinte mindenütt elsősorban a fegyelem fenntartásának feladatait, a felállított merev szabályok megtartásához való ragaszkodás éppen az öntevékenység kibontakozásának legfőbb gátjává válik. A gyerekek nem azért cselekszenek elsősorban jól, mert belátták ennek szükségességét, hanem azért, mert a merev szabályok és külső formák kényszerítő erejének hatása alatt állnak szinte egymással szemben a kiválasztott bíró és egyéb beosztottak, valamint a „funkciónélküliek".

Erről az oldalról tehát a burzsoá iskolák önkormányzata inkább káros, mint hasznos és semmiképpen sem járul hozzá az egyéniség értékeinek szabad kibontakozásához.

[1] DR SZÉCHY ÉVA: A közösségi nevelés útjai a középiskolában.

Másrészt — fogalmazhatjuk úgy is, hogy a másik ok, amiért a burzsoá iskolák az önkormányzat különböző formáinak megvalósítására törekszenek az, hogy a burzsoá neveléspolitika a fennálló társadalmi rend helyességébe vetett hitet már nagyon korán ki akarja alakítani. Ennek gyakorlati oldalát szolgálná az iskolai önkormányzat. Akár az amerikai WILSON GILL, akár a még korábban MARTIN PLANTA által Svájcban meghonosított önkormányzat, akár a FOERSTER által javasolt német iskolai önkormányzat alapvető tendenciáit vizsgájuk, kiderül, hogy ez lényegét tekintve — a fentebb elmondottakon túl — a burzsoá társadalom rendjének és fegyelmének "megszoktatása" a tanulókkal. Ezek a bíróságok és egyéb önkormányzati szervek szinte mechanikusan másolják a burzsoá jogrend és igazságszolgáltatás formáit, de belső lényegét is. Ebben az önkormányzati formában nincs tehát lehetőség arra, hogy a gyermek „szabadon kibontakoztassa . . . belső erőit, társadalmi ösztöneit" . . . inkább arra alkalmas, hogy „a mesterségesen létrehozott belső fegyelemmel béklyóba kösse a gyermekek szabad, örömteli fejlődését" (i. m. 33. old.).

A burzsoá iskolai önkormányzat részletes elemzésének nem az a célja Krupszkajánál, hogy egyértelműen elvessen mindent ezekből a törekvésekből.

Tanulmányaiban arra is rámutat, hogy sok értékes elem van ezekben, amelyeknek számbavétele és felhasználása mindenképpen hasznos lehet, ha átvételük megfelelő kritikával, a gyermeki pszichikum fejlődési sajátosságainak figyelembe vételével és nem utolsó sorban olyan társadalom feltételei között valósul meg, amely a demokrácia igazi értelmezésének érvényesülését lehetővé teszi.

A könyv nagyobbik részében arról tájékozódunk, hogy a szerző — aki ebben az időben a szovjet pedagógia egyik vezetője — milyen erőfeszítéseket tesz a helyes önkormányzati formák kialakítása érdekében. Tanulmányaiban ismételten felhívja a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek a szabad nevelés híveinek mechanikus utánzásából származnak. Bírálja azokat a szerzőket, akik szinte kritikátlanul átvennék az egyik vagy a másik irányzatot. Így pl. L. KORNYILOVOT, aki a parlamenti köztársaság szellemében akarja nevelni az ifjúságot. Bírálja azokat a jószándékú, de a szocialista szellemet nem egészen helyesen értelmező törekvéseket, amelyek néhány iskolában megvalósultak. Ismételten elmondja ezekkel kapcsolatban, hogy az önkormányzat nem rendőri szerv, nem jelentésgyártó bizottság (i. m. 101. old.), hanem olyan intézmény, amely magában foglal minden gyermeket, s célja szabad, szocialista szellemű emberek nevelése, akik belső meggyőződésből, a rend és a fegyelem szükségességének belátásából és szeretetéből tevékenykednek, nem pedig külső hatalomtól való félelemből. A szovjet társadalomban ennek megvannak az előfeltételei. Mit igényel a szovjet társadalom? Mi lehet a szovjet iskolai önkormányzat célja? A nevelőmunkában elfoglalt helye? Melyek legfontosabb feladatai? Ezekkel a kérdésekkel foglalkozik részletesen, rámutatva azokra a legfőbb sajátosságokra, amelyek az önkormányzatot az adott külső és belső feltételek mellett a kommunista nevelés egyik sarkalatos eszközévé teszik.

Krupszkaja tevékenysége, amint ez egyéb pedagógiai munkáiból is közismert, nem szorítkozott csak az elvi iránymutatásra. Az általa kimunkált elvekhez gyakorlati, módszertani tanácsokat is ad. Részletesen foglalkozik az önkormányzat megszervezésének, működtetésének gyakorlati kérdéseivel. Hasznos tanácsokat ad arra is, hogy milyen feltételek mellett lehet fejleszteni a különböző fejlettségi fokon álló önkormányzati szerveket. Külön kiemeli ebben az iskola, az úttörő- és komszomolszervezetek feladatait. Az elméleti kérdések tisztázása mellett ezek a gyakorlati tanácsok is hasznos segítséget nyújthatnak a ma pedagógusainak is, mindazoknak, akik a kommunista nevelés elméleti és gyakorlati munkásai.

Külön szeretnénk kiemelni V. M. KOROTOV tanulmányát, amelyben azokat az elméleti tételeket foglalja össze, amelyeket KRUPSZKAJA és mindazok a szovjet pedagógusok dolgoztak ki, akik részesei voltak az első húsz év nagy pedagógiai munkájának. Igen alapos, tudományos összefoglalás ez, s kitűnő segítséget nyújt mindenek előtt a legfontosabb elvi kérdések áttekintéséhez. E mellett történeti áttekintést is nyújt azokról a nehézségekről és vitákról, amelyek az önkormányzat feladatainak tisztázásában jelentkeztek.

Ez a tanulmánygyűjtemény ismételten azt bizonyítja, hogy a Szovjetunió ötven éves fejlődésének pedagógiai tárházában még számtalan olyan értékes tapasztalat van, amelyeknek nálunk történő hasznosítása egyenesebbé tehetné azt az utat, amelyet a kommunista embernevelés érdekében járunk. A pedagógiai gyakorlat, de hozzátehetjük, az elmélet is mindenképpen nyer ezekkel a tapasztalatokkal még akkor is, ha ezek közül jó néhány ma már a fejlődés következtében elsősorban történeti értékű.

Nagyon rövid ismertetésünk végén meg kell mondanunk, hogy a Kiadó igen komoly szolgálatot tett nevelésügyünknek e kötet megjelentetésével. Külön szeretnénk kiemelni a fordító ILLÉS LAJOSNÉ könnyed, élvezetes, de ugyanakkor a tudományos igényt is kielégítő fordítását, s a szöveget még világosabbá tevő magyarázó jegyzeteit.

MÁK MIHÁLY